

Универзитет у Београду
Факултет политичких наука

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

Наставно-научно веће Факултета политичких наука Универзитета у Београду, на седници одржаној 5. јула 2018. године, на предлог Новинарско-комуниколошког одељења, формирало је Комисију за преглед и оцену докторске дисертације „Утицај традиције на формирање коруптивног обрасца понашања у Србији — антрополошко-културолошки и политиколошки приступ“, кандидаткиње Милице Јоковић, у саставу: проф. др Мирјана Васовић, редовни професор Факултета политичких наука Универзитета у Београду, проф. др Жарко Требјешанин, редовни професор Факултета за специјалну едукацију и рехабилитацију и Филозофског факултета Универзитета у Београду, проф. др Добривоје Станојевић, редовни професор Факултета политичких наука Универзитета у Београду, проф. др Слободан Г. Марковић, редовни професор Факултета политичких наука Универзитета у Београду, проф. др Чедомир Чупић – ментор, редовни професор Факултета политичких наука Универзитета у Београду (у пензији). Комисија је прегледала докторску дисертацију и подноси

ИЗВЕШТАЈ
О УРАЂЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

I

Основни подаци о кандидату и дисертацији

1. Основни подаци о кандидаткињи. Милица Јоковић рођена је у Београду, 3. октобра 1989. године. Основну школу „Ђорђе Крстић“ и Тринаесту београдску гимназију завршила је у Београду са одличним успехом. Уписала је Факултет политичких наука школске 2008/2009. године, а завршила у септембру 2012. године са просечном оценом 9,51. На основим студијама кандидаткиња је добила стипендију Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије од 2011. до 2013. године.

Мастер студије политикологије – *Политичка аналитика и менаџмент у политици* уписала је школске 2012/2013. године. Испите је положила са просечном оценом 10 (десет) и одбранила мастер рада под називом *Политичка моћ и системска корупција* са оценом 10 (десет) у септембру 2013. године. На мастер студијама кандидаткиња је добила стипендију за најбоље студенте града Београда.

Кандидаткиња је похађала специјалистички програм иновације знања – програм сталног усавршавања *Антикоруптивне вештине* на Факултету политичких наука у летњем семестру 2013. године. Као један од најбољих полазника специјалистичког програма

добила је стипендију и стажирање у трајању од три месеца у Агенцији за борбу против корупције у зимском семестру школске 2013/2014. године.

Кандидаткиња је уписала Докторске студије културологије – *Студије културе и медија* 2013. године. Као један од најбољих студената уписана је у статусу буџетског студента. На конкурс Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије за 2014. годину добила је стипендију која се додељује најбољим студентима докторских студија универзитета у Србији. На основу стипендије укључена је у пројекат Факултета политичких наука Универзитета у Београду, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, под називом *Политички идентитет Србије у регионалном и глобалном контексту* (евиденциони број: ОИ 179076) на коме је и данас ангажована у својству истраживача-сарадника.

После уписа на мастер студије школске 2012/2013. године кандидаткиња је изабрана за сарадника у настави на Факултету политичких наука на предмету *Социологија*. После уписа докторских студија школске 2013/2014. године кандидаткиња је изабрана за сарадника у настави на предметима *Социологија*, *Медијска етика* и *Политичка антропологија* (основне студије) и *Политичка моћ*, *Институције и корупција* и *Морал и политика* (мастер студије). Према уговору Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, кандидаткиња је сарадник у настави на наведеним предметима и у школским годинама 2014/2015, 2015/2016 и 2016/2017. Милица Јоковић је положила све предвиђене испите на докторским студијама у предвиђеном року са просечном оценом 9,83.

Од 1. марта 2017. године запослена је на месту асистента за ужу научну област Политиколошко-социолошке студије, на предметима *Политичка антропологија*, *Институције и корупција*, *Морал и политика* и *Политичка моћ*.

Кандидаткиња је објавила 11 ауторских и коауторских радова у научним часописима и зборницима од којих издвајамо шест ауторских:

1. Milica Joković, „Izvori finansiranja izbornih kampanja (Analiza finansiranja izbornih kampanja 2012. u Srbiji)“, *Politički život*, Br. 10, 2014, str. 83–95, UDC 329:336.1 324(497.11)“2012”, ISSN 2217-7000, COBISS.SR-ID 186943756, категорија **M53**.
2. Milica Joković, „Mediji i moć“, (prikaz knjige Stjuarta Hoola), *Godišnjak*, God. VIII, Br. 12, 2014, str. 161–163, ISSN 1820-6700, COBISS.SR-ID 145774604, категорија **M51**.
3. Милица Јоковић, „Трагање за тајнама људске природе“, (приказ књиге Слободана Г. Марковића), *Hereticus*, Br. 1–2/2014, стр. 300–304, ISSN 1451-1582, COBISS.SR-ID 109429004, категорија **M53**.
4. Milica Joković, „Kultura i granice – globalizacija i getoizacija“, у: *Globalizacija i kultura*, Centar za ekonomska istraživanja Instituta društvenih nauka, Beograd, 2015, стр. 281–287, ISBN 978-86-7093-157-2, COBISS.SR-ID 215153676, категорија **M45**.
5. Милица С. Јоковић, „Употреба демократије и државе у популистичке и тоталитарне сврхе савремених властодржаца“, *Српска политичка мисао*, Vol. 48, Br. 2, 2015, стр. 71–89, УДК 321.01:321.7, ISSN 0354-5989, UDK 32, COBISS.SR-ID 102782215, категорија **M24**.
6. Милица Јоковић, „Интереси и корупција“, *Социолошки преглед*, Vol. LI, No. 3, 2017, стр. 457–476 / Milica S. Joković, Interests and Corruption, *Sociological Review*, vol. LI, no. 3, 2017, pp. 457–476, УДК 316.45/.46:32 328.185 343.352/.353, ISSN 0085-6320 eISSN 2560-4880, UDK 316, COBISS.SR-ID 932111, категорија **M24**.

Као референтни рад Милице Јоковић предлажемо да се усвоји следећа референца: Милица Јоковић, „Интереси и корупција“, *Социолошки преглед*, Vol. LI, No. 3, 2017, стр. 457–476 / Milica S. Joković, *Interests and Corruption*, *Sociological Review*, vol. LI, no. 3, 2017, pp. 457–476, УДК 316.45/46:32 328.185 343.352/353, ISSN 0085-6320 eISSN 2560-4880, UDK 316, COBISS.SR-ID 932111, категорија М24. Рад је у часопису објављен двојезично, на српском (457-466) и енглеском језику (467-476).

Кандидаткиња је учествовала на следећим научним скуповима и конференцијама:

1. *Образовање и развој*, који је организовао Институт друштвених наука 30. маја. 2013. године;
2. *Глобализација и култура*, који је организовао Институт друштвених наука 28. маја 2015. године;
3. *Политички идентитет Србије у глобалном и регионалном контексту*, који је организовао Факултет политичких наука, 6. новембра 2015.

2. Основни подаци о дисертацији. Одлуком Универзитета у Београду – Веће научних области правно-економских наука, од 22. марта 2016. године, одобрена је израда докторске дисертације „Утицај традиције на формирање коруптивног обрасца понашања у Србији – антрополошко-културолошки и политиколошки приступ“ кандидаткиње Милице Јоковић.

Дисертација је у погледу форме и садржаја урађена у складу са правилима Универзитета и Факултета политичких наука, А4 формата, фонт Times New Roman 12, проред 1,5, маргине 30мм. Дисертација има укупно 494 стране, поред страница сажетка, списка табела и графика и садржаја.

Дисертација је сходно Правилнику о академској честитости Факултета политичких наука, према Одлуци Наставно-научног већа ФПН од 18. јуна 2014. године, прошла проверу плагијата у програму ЕФОРУС (EPHORUS) 3. јула 2018. године. Коначан резултат показао је 0% преклапања.

Докторска дисертација Милице Јоковић структурисана је у 10 целина у којима су поређани проблеми истраживања, као и резултати добијени применом методолошких поступака. Те целине су: Увод; 1. Традиција и културна традиција; 2. Однос традиције према корупцији; 3. Корупција у народним обичајима и етнолошки записи о корупцији у Србији; 4. Искуства с корупцијом описана у књижевним делима (причама, приповеткама, романима, драмама, загонеткама и пословицима и афоризмима); 5. Корупција у антрополошким, етнопсихолошким и карактеролошким студијама у Србији; 6. Типологије коруптивних дела у Србији; 7. Институције подложне корупцији; 8. Утицај традиције на формирање коруптивног обрасца понашања код грађана и оних који обављају јавне функције – истраживање; и Закључна разматрања.

На крају је приложен списак коришћене литературе (27 страница) који броји 381 библиографску јединицу, међу којима 100 библиографских јединица на енглеском језику. Тај списак укључује монографије, тематске зборнике, научне чланке и интернет изворе. Поред тога, дисертација садржи табеле, графиконе, прилоге, кратку биографију ауторке, као и неопходне потписане изјаве о ауторству, о истовестности штампане и електронске верзије докторског рада и изјаву о коришћењу.

II

Предмет и циљ дисертације

Предмет докторске дисертације Милице Јоковић је утицај традиције у Србији на формирање коруптивног обрасца понашања. Предмет дисертације произилази из великог проблемског круга везаног за корупцију, односно њен утицај, као и последице по друштвени и политички живот. У дисертацији кандидаткиње истражују се дубљи увиди у одржавање корупције током времена у једном друштву и држави, а у овом случају у Србији. За истраживање настанка и развоја корупције значајни су традиционални обрасци у којима се корупција прихвата или одбацује. Традиционални су они обрасци који дуго трају и преносе се с генерације на генерацију у облику наслеђа – усмено или писаним путем. У усменом преношењу у обичај кратких сентенци, односно поука и порука, а у писаном када се те кратке поуке и поруке запишу у облику пословица, прича и афоризама или, пак, карактерних особина у ликовима романа и приповетки. Када је у питању истраживање корупције, кандидаткиња се бавила негативним искуствима из прошлости уобличеним у обрасце понашања непожељне за друштвени живот. Истражујући околности у којима се корупција развила од формирања модерне српске државности, кандидаткиња се бавила регресивним традиционалним обрасцима насталим на основу рђавих искустава становништва Србије са влашћу Отоманске империје. Дуго ropство у оквиру империје утицало је на формирање не само негативних искустава већ и регресивних традиционалних образаца, укључујући коруптивне, који су настајали у околностима поробљености и суровости над становништвом. Да би преживели, односно опстали у ропским околностима, становници Србије послужили су се разним облицима сналажења, међу којима и прихватањем корупције помоћу које су успевали да егзистенцијално опстану. Из служења митом и подмићивањем власти поробљивача, настали су негативни традиционални обрасци који се у облику порука и поука везују и за савремена коруптивна деловања. Истраживање је усмерено управо на те негативне традиционалне обрасце који функционишу као „неформалне институције“ и преносе се генерацијама у облику усмене традиције и имитације. Регресивни традиционални обрасци показали су да митом и подмићивањем може да се добије и оно што није дозвољено законом, а није ни морално прихватљиво. Такође, регресивни традиционални обрасци, ради задовољавања потреба често препоручују да се не бирају средства. Корупција је управо једно од тих средстава. Када се коруптивно деловање препоручује као начин задовољења потребе и када оно постане циљ и вредност и понавља се у дугом временском раздобљу, онда се формира коруптивни образац понашања. На формирање коруптивног обрасца утичу и обичајни обрасци културе и спољашње околности, посебно начин функционисања институција. У докторској дисертацији кандидаткиња је показала да обрасци културе у којима доминира подаништво утичу на формирање поданичких карактера. Те карактере карактеришу понизност, послушништво, неискреност, неповерење, подмуклост и претварање. Култура подаништва настала на основу тих карактерних особина доводи појединце у ситуацију да су склони да се у социјалним понашањима не придржавају норми, закона и правила, а последица је – мирење с корупцијом, штавише њено прихватање. Показало се, а и у овој дисертацији је доказано, да коруптивни обрасци понашања и знатно и значајно утичу на функционисање

друштвених и политичких институција тако што их чине подложним корупцији. Корумпиране институције омогућавају и олакшавају корумпирање и подсистема и система државе, што утемељује системску корупцију. У савременим околностима корупција је потпомогнута и развојем техничких и технолошких средстава и показује се да подједнако делује и на локалном и на глобалном плану. Да би изашли на крај са овом разарајућом појавом, све државе траже и разрађују начине и механизме како да је сузбију и доведу на меру која неће дестабилизovati државу. У најразвијенијим земљама начини и мере разрађују се из превентивних разлога како се корупција из земаља у којима се развила не би и у њих пренела. У неразвијеним земљама корупција је попримила широке размере. Она је у неким од тих земаља постала начин живота.

Милица Јоковић је у докторској дисертацији пошла од истраживачког питања: како традиција утиче на настанак, развој и формирање коруптивног обрасца понашања у Србији које се преображава у коруптивно понашање на нивоу институционализованих образаца? Полазећи од чињенице да културна стварност надилази личну и друштвену стварност, односно да су културни садржаји и обрасци дугог трајања, показује се да они остављају трагове и утичу на генерације и да се понављају из генерације у генерацију. Због тога регресивни традиционални обрасци дуго опстају у деловању и понашању људи у заједници и друштву. Истраживања су показала да, када је образац културе удаљен од друштвене структуре, друштвена структура има мали утицај на образац културе. То важи и обрнуто. Искуства у различитим државама показују да су управо институције често подложне коруптивним обрасцима понашања. Из тих разлога су у овој дисертацији истраживани дубљи корени из којих извиру коруптивни обрасци, а они су управо антрополошко-културолошке и моралне природе. У складу са предметом и циљем дисертације, кандидаткиња Милица Јоковић показала је колико је значајно истражити регресивну традицију и оно што се из ње формирало као коруптивни образац понашања у савременим околностима, у овом случају у Србији. Предмет дисертације Милице Јоковић је актуелан, значајан и научно неистражен. Кандидаткиња је у дисертацији у методолошком приступу, поред анализе садржаја, у квантитативном делу студије применила и компаративну методу упоређујући међународна искуства. На тај начин идентификована је специфичност модела утицаја традиције на коруптивно понашање у Србији. У емпијском истраживању користила је квалитативну методу, односно дубински интервју. Примењен је интерпретативни приступ и метода полуструктурисаног интервјуа.

III

Основне хипотезе од којих се полазило у истраживању

У складу са предметом и циљем истраживања, кандидаткиња Милица Јоковић је формулисала једну генералну и три посебне хипотезе. Кандидаткиња на основу истраживачког питања полази од генералне хипотезе која гласи: *традиција (која произилази из искустава у прошлости и која се оформила као обичај и образац понашања) утиче на настанак, развој и формирање коруптивног обрасца понашања у Србији који се трансформише у коруптивно понашање на нивоу институционализованих образаца.*

Кандидаткиња у генералној хипотези полази од става да традиција утиче на формирање коруптивног обрасца понашања у Србији и да се тај образац временом преображава у коруптивно понашање које има велики утицај на институције. С једне стране, у институције се корупција увлачи и практикује преко традиције, а с друге стране, споља, сви који зависе од тих институција, такође под утицајем традиције, утичу да на коруптиван начин буду задовољене њихове потребе. Преко тог двоструког деловања корупције институције постају слабе и злоупотребљавају се и на тај начин не функционишу онако како би требало и како је то функционисање дефинисано законима и прописима. Слабе институције омогућавају да се корупција одржава, али и развија у комплетном институционалном систему државе. У првој *посебној хипотези* која гласи: *обрасце понашања актера коруптивних радњи обликује традиција и обрасци понашања који из те традиције потичу*, кандидаткиња је на основу ранијих искустава и истраживања поставила ову хипотезу сматрајући да, када се људима постављају препреке да задовоље потребе и интересе, они посежу за коруптивним начином. Људи су склони да се послуже регресивном традицијом како би задовољили своје потребе, односно решили неки проблем који се не може остварити на законит начин. То је један од облика рационализације, замаскиран у довитљивост, спретност и сналажљивост. Логика коруптивног обрасца понашања оправдава задовољење потребе, а да се при томе не пита на који је то начин учињено и да ли је легално или нелегално. Друга посебна хипотеза кандидаткиње гласи: *у поступку подмићивања грађани оправдавају своје коруптивно понашање традиционалним обрасцима који препоручују употребу корупције*. Ова хипотеза ослања се на став да традиционални обрасци произашли из прошлости, посебно оне несрећне по становнике, када су они били приморани да корупцију прихвате као нужност зарад опстанка, временом се наметала у облику порука и поука, када год наступе тешкоће. Тако се корупција препоручивала у разним периодима, посебно током великих и тешких криза јер је често доносила користи повезане са опстанком, а касније и за све што би се као препрека јављало када људи хоће да задовоље неку своју потребу. У последњој посебној хипотези која гласи: *легислативни и институционални оквири установљени у савременим условима нису ефикасни у борби против корупције зато што се институције обликују према традиционалним обрасцима понашања*, кандидаткиња полази од става да законски и институционални оквири у савременим околностима нису показали ефикасност у борби против корупције. Институције су под великим ударом корупције, посебно оним што долази из дубљих слојева који великим делом одређују понашање људи, у овом случају из регресивне традиције која је корупцију оправдавала.

IV

Кратак опис садржаја дисертације

Докторска дисертација Милице Јоковић структурирана је у 10 целина које, поред Увода и Закључних разматрања, садрже осам поглавља: 1. Традиција и културна традиција; 2. Однос традиције према корупцији; 3. Корупција у народним обичајима и етнологски записи о корупцији у Србији; 4. Искуства с корупцијом описана у књижевним делима (причама, приповеткама, романима, драмама, загонеткама, пословицима и

афоризмима); 5. Корупција у антрополошким, етнопсихолошким и карактеролошким студијама у Србији; 6. Типологије коруптивних дела у Србији; 7. Институције подложне корупцији; 8. Утицај традиције на формирање коруптивног обрасца понашања код грађана и оних који обављају јавне функције – истраживање.

У уводном делу (стр. 1–16) кандидаткиња је дефинисала основне појмове у истраживању. Најпре је дефинисала појам традиције, појам прошлости, затим разлику између традиције и прошлости, као и утицај традиције и прошлости на регресивну традицију. Потом је навела најзначајније дефиниције корупције. У прву групу дефиниција сместила је и приказала дефиниције општег карактера. То су дефиниције Џозефа Наја, Роберта Клитгарда, Јохана Ламбсдорфа и дефиницију Светске банке. Наведене су и уже дефиниције корупције које су формулисали Вито Танци, Сузан Роуз Ејкерман, Андреј Шлајфер и Роберт Вишни. Такође, кандидаткиња је дала дефиницу корупције којом се служила у истраживању, а која под корупцијом подразумева мито и подмићивање. Прецизно је дефинисала мито, а потом подмићивање као чин, односно процес у коруптивном деловању. Подмићивање као процес према кандидаткињи најраширенији је облик у оквиру административне корупције. Подмићивање као чин односи се и на онога који даје мито као и онога који прима мито. Посебно је обрадила подмићивање у јавним службама које може бити без крађе и са крађом. У овом уводном делу обрађен је још један важан појам када је у питању корупција, а то је изнуђивање. Обрађени су и појмови коруптивни образац, затим обрасци културе, као и спој корупције и криминала. Такође, кандидаткиња је формулисала истраживачко питање и дала објашњење формулације истраживачког питања аргументујући га са истраживањима у оквиру етнопсихологије, антропологије, карактерологије, у књижевним делима и обичајима у Србији. Уводни део садржи и кратак преглед свих поглавља докторске дисертације. Такође, наведена је генерална хипотеза, као и три посебне хипотезе и њихова образложења. У овом делу кандидаткиња је предочила и методолошки приступ који је применила у истраживању теме. На крају уводног дела образложено је зашто је научно и друштвено значајно истраживати ову тему и какав је допринос овог истраживања за истраживање корупције у савременим околностима у Србији.

У првом поглављу (стр. 17–46) под називом *Традиција и културна традиција*, кандидаткиња најпре разматра проблем времена као битног и важног фактора људског живота. Људски живот одвија се у времену од настанка до нестанка. Током времена људи показују своје могућности, посебно у облику мишљења, идеја, способности и активности. За људе је најважније историјско време, јер су они тек у историјском времену постали свесни и самосвесни. Историјско време показује шта су све људи учинили до сада у оквиру цивилизација и култура. Оно означава време прошлости, садашњост и будућност. Управо у прошлости настаје традиција као одабрана вредност која има велики утицај и битна је за људски живот и у садашњости и у будућности. У прошлом времену, посебно у издвојеним вредностима из прошлости у облику традиције, кристалишу се људска знања и искуства која људима често служе као ослонци и оријентири у садашњем и будућем времену. Кандидаткиња је показала да, када је у питању традиција, она може да се формулише не само као позитивна него и као негативна. Често је негативна традиција узрокована историјским, економским и политичким околностима. Настала у времену неповољних људских искустава, она генерацијама пружа материјал да се њоме послуже у разним неповољним или несрећним околностима, посебно када наступи стање преживљавања, тј. опстанка. Милица Јоковић је посебно обрадила и употребу и

злоупотребу традиције у идеолошке сврхе. Описала је најзначајније карактеристике два значења традиционализма практикована идеологизацијом традиције. У поглављу обрађена је и културна традиција. Најпре је кандидаткиња дефинисала шта под тим подразумева и шта значи културна традиција када је у питању живот људи. Такође, пошла је од приступа који културну традицију не виде као унификовану већ различиту, што произилази из различитих етноса, религија и образаца културе. Посебно је у овом поглављу обрађена културна традиција Срба, односно карактеристике које битно уобличавају традицију код Срба. Приказани су и сви утицаји других и етничких и религијских група који су се у дугом временском периоду уклапали у првобитну културну традицију Срба. Посебно је описан утицај хришћанства на првобитну паганску религију, као и утицај културних појасева у њиховом окружењу. Описани су и обрасци културе карактеристични као аутентичне културе одређених региона у Србији. Кандидаткиња Милица Јоковић описала је и негативне традиционалне обрасце чији утицај и данас жилаво опстаје у Србији. Ти обрасци су хајдучија и ускочија, превара, сналажљивост по сваку цену и уз употребу свих средстава. Описани су и културни појасеви, као и типови људи који су у различитим животним историјским околностима формирани у оквиру Србије, а које је посебно истраживао велики географ, етнолог и антрополог Јован Цвијић. Кандидаткиња је описала и мешавине становништва на просторима Србије. Посебно је обрадила две традиције формиране у оквиру митова о физичком јунаштву и чојству. Описане су и миграције током последњих векова на територији Србије, које је темељно истражио Цвијић.

Друго поглавље дисертације (стр. 47–90) бави се анализом *односа традиције и корупције*. Кандидаткиња је, када је у питању однос традиције према корупцији, навела два приступа: према првом, то је однос презрења и одбацивања, а према другом, оправдања, односно рационализације везане за прихватање корупције. У првом приступу ради се о позитивној традицији где се корупција одбацује као сраман, односно неморалан чин, а они који је практикују сматрају се неморалним и презреним. У другом приступу који припада негативној традицији, корупција се правда тиме што омогућава задовољавање потреба, посебно у ситуацији када они који имају овлашћења покушају да их спрече. У овом другом приступу изузетно се цени сналажљивост, односно негативне способности које су везане за преваре и подмићивања. Овај приступ правдан је посебно када је практикован у периодима ропства и тада је доживљаван, због преживљавања и опстанка, као јуначки и храбар чин. Када је, међутим, формирана држава тај приступ је означаван као превара, али је истовремено њиме показивано како држава функционише, односно шта би требало учинити да се преваре и подмићивања онемогуће. Корупција, ако се развија, увек показује да је на делу слаба држава. Негативна традиција развија се у два облика: један је изнуђивање, а други подмићивање оних од који зависи задовољење потребе. Традиционални коруптивни негативни обрасци који се преноси с генерације на генерацију оправдавају се као пожељни када је у питању ропство. Они су најчешће усменим причама преношени с колена на колено. Формуле које су преношене биле су јасне, прецизне и кратке. Поруке су биле у неким формулацијама и поетичне и духовите, али и циничне и ироничне. Кандидаткиња сматра да формирање тог обрасца произилази из искуства, али и из једног негативног људског стања – лукавства. Кандидаткиња је то упоредила и са неким стањима у животињском свету. То животињско лукавство које произилази из једнородног страха да се не буде прогутан прихватано је од људи када се налазе у великим проблемима, односно тешкоћама и кризама. Кандидаткиња сматра да је управо ово утицало да корупција нађе место у оквиру традиције, у овом случају негативне

традиције. Ову тврдњу поткрепила је и чињеницама повезаним с политичким заједницама које су још у преддруштвеним стањима, а у којима управо због преживљавања функционише подмићивање као стални облик начина живота. Оно што је лоше јесте да се у таквим заједницама то сматра нормалним понашањем. Управо то што се дешава у многим афричким, азијским и латиноамеричким државама, укључујући неке европске земље, чак и оне у саставу Европске уније, послужило је као пример за анализу односа традиције и корупције у Србији. У оквиру ове анализе кандидаткиња је на аргументован начин показала када настаје корупција у Србији и како се она развијала и у периоду владавине Отоманске империје, али и после ослобођења, односно од 1804. године па током владавине две династије у Србији – Карађорђевића и Обреновића. Ову анализу поткрепила је ваљаном историјском аргументацијом. Такође, у анализи је показала да се одржање негативне традиције везује за четири узрока корупције: људску похлепу, владавину самовоље, сиромаштво и нефункционисање политичких и правних институција. Сваки од ових узрока је детаљно анализиран у овом поглављу дисертације. У последњем делу другог поглавља кандидаткиња анализира политичку културу преко које се показује како је извршен утицај негативне традиције на политички живот. У анализи се ослонила на две типологије политичких култура. Ове типологије применила је на политички живот у модерној српској државности.

У трећем поглављу (стр. 91–102) под називом *Корупција у народним обичајима и етнолошки записи о корупцији у Србији*, кандидаткиња Милица Јоковић анализира реч корупција, како је она означена у српском језику, посебно како је то описао Вук Стефановић Караџић у *Српском рјечнику* из 1818. и у другом издању *Српског рјечника* из 1852. године. Кандидаткиња потом анализира значења корупције у обичајима српског народа. Најчешћа значења су корупцију негативно обележавала јер је према народном искуству корупција наносила штету људима. Она је, међутим, и у народним обичајима обележена као једна врста довитљивости, посебно у околностима ропства, односно преживљавања. Корупција, односно мито и подмићивање, када је у питању живот људи у Србији, везана је за услове живота у различитим крајевима, као и начинима функционисања власти, односно институција државе. Управо су у записима истраживача забележени обичаји у којима је у облику порука и поука одбацивана или прихватана корупција. Значајне етнолошке записе везане за народне обичаје и описе корупције у њима дали су ученици Јована Цвијића, посебно они који су се бавили етнологијом, који су истовремено утемељивали у Србији етнологију као науку. То су Риста Т. Николић и Јован Ердељановић. Њихове записе о начинима подмићивања у неким крајевима Србије кандидаткиња је представила и поткрепила конкретним примерима наведеним у њиховим записима. То су записи Николића о Крајишту и Власини, а Ердељановића о Банату. У дисертацији су наведени и записи о корупцији Тихомира Ђорђевића, Јеремије М. Павловића и Драгомира Антонића. Њихови записи су једна велика и богата грађа о корупцији када су у питању народни обичаји. Тако је Ђорђевић на основу етнолошке грађе коју је прикупио, посебно у Источној Србији и Војводини, показао и стање српског друштва у његовом времену. Павловић је истражио доста етнолошких података везаних за централни део Шумадије, посебно за Јасеницу, Смедеревску Паланку, Тополу, Аранђеловац и Велику Плану. Антонић сматра да је однос према корупцији у народној традицији везан за случајеве и да је сваки случај особен, на основу чега су људи извлачили искуства и користили та искуства у практичном животу, посебно када се суоче с разним нерегуларностима. Етнолошки записи, истиче кандидаткиња, показују да су мито

и подмићивање нису последица само људске грамзивости него и неповољних услова живота и искустава која су се на основу њих обликовала и утицала на формирање негативаног обрасца понашања генерацијама преношеног обичајима као наслеђе.

Четврто поглавље (стр. 103–239) под називом *Искуства с корупцијом описана у књижевним делима (причама, приповеткама, романима, драмама, загонеткама, пословицима и афоризмима)*, по обиму је највеће. Кандидаткиња Милица Јоковић се прихватила у овом поглављу великог истраживачког подухвата, јер је истраживала искуства с корупцијом која су у различитим књижевним жанровима описали српски писци и афористичари. Такође, у овом делу анализирано је присуство корупције у пословицама, изрекама и загонеткама. Анализом књижевних дела, односно прича, приповедака, романа и драма, обухваћени су Доситеј Обрадовић, Вук Стефановић Караџић, Јован Стерија Поповић, Јаков Игњатовић, Јован Јовановић Змај, Милован Глишић, Лаза Лазаревић, Стеван Сремац, Војислав Илић, Бранислав Нушић, Радоје Домановић, Петар Кочић, Иво Андрић и Борислав Пекић. Већина писаца одабраних за анализу корупције у њиховим делима припада 19. веку и првој половини 20. века. Одабир ових аутора обављен је према критеријуму повезаном с предметом истраживања, а то је традиција, односно како је негативна традиција доживљена, разматрана и описана у делима ових великана српске литературе. У анализи је показано велико богатство повезано са свиме што је корупција изазивала у животу људи у Србији током протекла два века. Писци су преко ликова показали у уметничкој обради своје виђење корупције која је, према њима, погађала комплетан друштвени и политички живот. Описујући ситуације с корупцијом, у анализи је показано богатство облика и садржаја коруптивног деловања у Србији. Овај подухват кандидаткиње је нешто што представља новину када је у питању истраживање корупције у Србији. Писци својом уметничком обрадом коруптивних радњи дају велики материјал значајан за научна истраживања, али и за практично деловање како би корупција колико-толико била сведена у оквире који не доводе у питање нормалност друштвеног и политичког живота. Својом имагинацијом писци инспиришу научнике, односно истраживаче, да истраживања прошире и обухвате корупцију у што оптималнијем обиму. Зато је анализа дела ових писаца изузетно значајна као подстицај за садашња и будућа истраживања корупције у Србији. У овом поглављу приказано је богатство записаних пословица, загонетки и изрека које су спонтано настајале као искуства људи с корупцијом и које такође на својеврстан начин шаљу поруку о томе колико је корупција присутна, зашто се људи њој служе и како изаћи на крај са том малигном појавом у друштвеном животу. Додатни напор кандидаткиња је учинила када је анализирала афоризме који се односе на корупцију. Најпре је навела мишљења филозофа о афоризму. Још је Френсис Бејкон дао велики значај афоризму сматрајући да је афоризам онај облик књижевног израза који спаја тренутне друштвене проблеме и књижевно умеће и на тај начин обликује тематику која би требало да има изузетан подстицај да се негативне појаве у друштву колико-толико елиминишу. Филозоф естетичар Иван Фохт афоризам је сматрао нечим што спаја уметничко и филозофско. Наш културолог Ратко Божовић види афоризам као муњевиту критику друштвене патологије. Социолог и филозоф Ђуро Шушњић издваја предмет којим се бави сатирични афоризам. Према њему, предмет афоризма је везан за смртне грехове: властољубље, грамзивост, разврат, завист, гнев, очајања и глупости. Шушњић истиче да афоризам представља онај убојити изражајни облик помоћу кога се са мало речи синтетиче искуство једне заједнице, али и поглед на свет те заједнице. Кандидаткиња је анализирала афоризме посвећене корупцији Душка Радовића, Драгише

Кашиковића, Митра Митровића, Мирослава Средановића, Радета Јовановића, Илије Марковића, Павла Ковачевића, Дејана Патаковића, Слободана Дучића, Растка Закића, Бешира Љушковића, Милована Витезовића, Тадивоја Бојичића, Николе Јаневског, Милована Вржине, Александра Баљака, Јована Мокринског, Јова Николића, Дејана Миливојевића, Момчила Михајловића, Слободана Симића, Нинуса Несторовића, Ранка Пивљанина, Екрема Мацића, Александра Чотрића, Зорана Станојевића, Горана Докне и Станислава Томића. Такође, кандидаткиња је анализирала и изреке о корупцији Аристотела, Мојсија, Хипократа, Бејкона, Вилијама Шекспира, Лава Толстоја, Сигмунда Фројда и Алберта Ајнштајна. На основу анализе књижевних дела, пословица, загонетки, афоризама и изрека, кандидаткиња је сачинила обрасце који утичу на формирање коруптивних понашања у Србији: образац преживљавања, образац домишљатости и лукавства, обичајни образац, образац функционисања власти, образац употребе новца, образац подмиривања потреба по сваку цену и образац правде и правичности. Сваки од ових образаца је у овој докторској тези објашњен. Управо је овом анализом кандидаткиња показала да се из анализе књижевних дела може констатовати да је и лингвистички утемељен коруптивни образац у Србији.

У петом поглављу (стр. 240–261) под називом *Корупција у антрополошким, етнопсихолошким и карактеролошким студијама у Србији*, кандидаткиња најпре разматра негативне појаве које су последица тамне стране људске природе, које су истраживали српски антрополози, етнопсихолози и карактеролози преко карактера, менталитета, архетипова, али и социјалног и политичког миљеа које је поговорило њиховом настајању и развоју. Анализирана су истраживања Јована Цвијића, Владимира Дворниковића, Бојана Јовановића и Жарка Требјешанина. У анализи Цвијићевог дела кандидаткиња се бавила са четири културна појаса који су, према Цвијићу, формирани на Балкану: ромејско-арумунски, патријархални, средњоевропски и отомански. Сваки од тих појасева Цвијић је анализирао, од простора до карактерних типова људи који су живели у овом крајевима и временом се мешали и на тај начин утицали једни на друге, посебно када је у питању култура. Приказани су и психички типови који одговарају овим културним појасевима или круговима: динарски, централни, источnobосански и панонски. Цвијић је сваки од тих типова окарактерисао, односно дао њихове битне и значајне карактерне црте. На основу тих карактерних црта показује се и на коју су се традицију, посебно у практичном животу, они ослањали. На основу карактерних црта и искустава показано је у раду и какав је утицај имала корупција и како се она на основу тога одржавала у Србији. Изузетно је анализиран и Дворниковићев рад на карактерологији Југословена, у оквиру тога посебно становника Србије. Дворниковићеви увиди су значајан материјал када се разматра утицај традиције, посебно негативне, на генерације, односно преношење негативних образаца у облику наслеђа до наших дана. Дворниковићева анализа карактера људи доста је похвална када је у питању морална страна људи ових крајева, али у његовој анализи показане су и рђаве стране тих карактера. Управо из рђавих страна карактера корупција је успевала да се одржава и развија, посебно у тешким историјским, економским, социјалним и политичким околностима. Изузетно значајно је Дворниковићево приказивање странаца који су боравили у Србији и оставили записе не само о начинима живота, добрим страна и добрим обрасцима практикованим у Србији, већ и о рђавим. Значајно је имати сазнања о виђењу других када је у питању Србија и њено становништво. Помоћу тог виђења могуће је створити критичку свест да то што се негативно прихвата и одржава кад-тад потисне на разуман и рационалан начин, односно

да се из памћења и сећања људи то више у практичном животу не понавља. Од савремених карактеролога значајни су увиди и етнолога Јовановића, али и психолога Требјешанина када су у питању карактери становника у Србији. Требјешанин је, кад је реч о политичким мотивима и провери уверења издвојио из прошлости три типа људи: властелински, рајински и бунтовнички. Сва три типа, према Требјешанину, носила су у себи нешто што је имало негативне последице. Тако је властелински тип све сводио и прилагођавао личној добити, односно личном интересу. Рајински тип био је мотивисан преживљавањем, а бунтовнички сујетом и честољубљем. Према Требјешанину, то је утицало на формирање превртљивих карактера који нису имали ништа од доследности која је у темељу личног идентитета и интегритета. Из тих разлога овакви типови су подложни разним негативним утицајима, између осталог и корупцији коју у неким ситуацијама лако прихватају.

Шесто поглавље (стр. 262–297) посвећено је *типологијама коруптивних дела* страних и наших истраживача корупције, као и моделима у борби против корупције насталим на основу типологија. Кандидаткиња је приказала типологије коруптивних дела Џејмса Скота, Вита Танџија, Дениса Томсона, Тинг Гонг, Расме Карклинс, Андреја Шлајфера, Роберта Вишнија, Арнолда Хајденхајмера, Инге Амундсен, Шерил Греја, Џоел Хелман, Ренди Рајтерман, Алине Мунђију-Пипиди, Јохана Ламбсдорфа, Грејема Брукса, Дејвида Волша, Криса Луиса, Хакјонга Кима. Од наших аутора наведена је типологија Чедомира Чупића. Кандидаткиња је у анализи типологија навела и критеријуме помоћу којих су наведене типологије сачињене. Према кандидаткињи, наведене типологије обухватају корупцију у свим њеним облицима, садржајима и испољавањима. Свака од типологија даје добар увид у неке од врста корупције. У овом поглављу обрађени су и успешни модели у борби против корупције. Једни су показали високе резултате, као и одрживост, други су показали резултат за одређени период, али су у промењеним околностима довођени у питање или су потпуно суспендовани. У успешне моделе које је анализирала, кандидаткиња сврстава хонгконшки, модел Новог Јужног Велса у Аустралији и шведски модел. Неспорно је најуспешнији хонгконшки модел који служи за пример свим земљама у којима постоји политичка воља за обрачун с корупцијом. На основу овог модела настао је и, према специфичним околностима, модел Новог Јужног Велса у Аустралији. Шведски модел се разликује од претходна два, али реч је више о превентивном моделу него о моделу створеном због стања у којем је била Шведска када је у питању корупција. Тај модел је, међутим, веома значајан за борбу против корупције, јер је повезан с надзором и контролом трошења буџетских средстава. Шведски модел највише је ослоњен на Ревизорску институцију преко које се најбоље и најефикасније контролише буџет, а самим тим и могућност злоупотребе службених овлашћења. Један од успешних модела у борби против корупције јесте модел Велике Британије. Према том моделу, добро су обрађена коруптивна дела у оквиру кривичног закона, а и формиране су и две институције смештене у оквирима владе и полиције. Кандидаткиња је анализирала и два успешна модела која су кратко трајала. Један је примењиван у Боловији, посебно у Ла Пазу. То је један оригиналан начин како се с корупцијом треба обрачунати у најзначајнијем центру једне земље – главном граду, у којем су смештене све битне институције, али и концентрација економских потенцијала образовних и културних институција. Други успешни модел, који није дуго трајао, јесте бразилски модел. Тај модел се, такође, заснивао на успешној контроли трошења буџета, посебно локалних власти. И у бразилском моделу велики значај добила је Ревизорска институција. Овај

модел примењиван је делимично, на почетку само у одабраним општинама, односно у једној од општина из сваке савезне државе Бразила. Потом се ширио, али није захватио целокупну територију Бразила, временом је губио снагу и полако, притиснут корупцијским аферама с којима се Бразил није обрачунао, практично је напуштен. У оквиру овог дела дисертације кандидаткиња је издвојила типове корупције у Србији. Сваки од типова је анализиран и том анализом показано је шта би требало учинити да би била покренута озбиљна и одговорна борба против корупције у Србији.

У седмом поглављу (стр. 298–355) под називом *Институције подложне корупцији*, кандидаткиња Милица Јоковић најпре анализира подстицаје који омогућавају да институције постану подложне коруптивним радњама и то доводи у везу са древним обичајима који човека прате од самих почетака настанка људске врсте, а то су дар и даривање. Даривање је познато и у животињском свету и везује се најчешће за љубав код животиња. Показало се временом да су запослени у институцијама примали дарове за нешто што би неке учинили. Даривање је у почетку доживљавано и сматрано обликом захвалности зато што је услуга учињена на време и што се сматрало да они који су то учинили треба да буду чашћени. Дарови су временом постајали учесталији и материјално вреднији, што је полако отварало апетите запослених у институцијама да за сваку услугу буду даровани. Тако је дар временом постао мито, посебно у случајевима када су добијане услуге које нису биле омогуће законом или неким другим прописом. Подмићивањем су почеле злоупотребе у институцијама, а и они који у њима обављају професионалне послове полако су улазили у коруптивне радње, некада очекујући мито, а некада изнуђујући мито. Временом је то толико далеко отишло да су направљени и ценовници за одређене услуге, а висина тарифа је умногоме зависила од тога да ли је услуга законски омогућена или је незаконита. У аргументацији која је везана за улогу даривања и како је даривање постало мито, кандидаткиња се послужила радовима антрополога, биолога, културолога и етичара. У наставку овог поглавља кандидаткиња је анализирала најризичније институције у Србији када је у питању корупција. Тако је анализом обухваћена законодавна, извршно-управна и судска власт и институције у којима се ова власт реализује: парламент, влада и суд. Посебно је обрадила утицај моћних интересних група које утичу на доношење подобних закона који задовољавају њихове потребе, а у суштини су селективне природе. Анализирала је и корупцију у оквиру извршне власти, односно владе преко које се заједно са законодавном влашћу одржава и развија један од најопаснијих облика корупције – политичка корупција. Управо политичка корупција заразно делује када су у питању институције и институционални системи једне државе. Анализирани су и конкретни начини подмићивања или изнуђивања мита у оквиру извршне власти. Корупција у оквиру извршне власт је најмање видљива, али је по величини огромна. Анализирана је и корупција у оквиру правосудних институција која је према кандидаткињи количински мања, али њене последице су разорне, не само по правосудни систем него и по целокупно друштво и државу. Ако правосудне институције не функционишу, или су захваћене коруптивним радњама, онда нема ништа од борбе против корупције у тој држави. У оквиру правосудних институција анализирана је судска и тужилачка институција. Повезана са правосудним институцијама је и полиција, иако она припада државној управи. Када се корупција рашири у полицији онда је њу тешко зауставити и било какве мере против ње осмишљавати. Кандидаткиња је анализирала и улогу, као и утицај корупције, на осетљиве државне органе као што су тајне полицијске службе. Такође, обрађена је и корупција у администрацији, јер су њене последице

конкретне и видљиве. Корупција у административној мрежи државног и јавног апарата показује раширеност корупције у држави. Ова корупција подстиче грађане да се послуже традиционалним негативним обрасцима како би на ефикасан тј. брз начин добили услугу и из тих разлога она постаје пример како задовољити потребу а да се не изгуби време или како задовољити потребу која није законски регулисана. Ризичне институције које кандидаткиња наводи, поред наведених, су царина, пореске службе, инспекцијске службе, здравствене институције и образовне институције. Коруптивне радње у тим институцијама су различите као што су различите и износи који се добијају у оквиру коруптивних радњи. У оквиру овог поглавља кандидаткиња је приказала и истраживања о корупцији од 2000. до 2016. године у Србији. Та истраживања се односе на Глобални барометар корупције, односно мерење перцепције грађана о корупцији, као и њену распрострањеност у свету. Ови барометри показују како се кретало место Србије на лествици земаља у којима је корупција мерена. Такође, кандидаткиња је приказала посебна истраживања обављена према критеријуму присуства корупције у професијама и одређеним институцијама. Дата су и мишљења истраживача корупције у Србији Силвана Болчића и Мирјане Васовић.

Осмо поглавље (стр. 356–436) под називом *Утицај традиције на формирање коруптивног обрасца понашања код грађана и оних који обављају јавне функције – истраживање*, посвећено је теренском истраживању које је кандидаткиња Милица Јоковић обавила током априла и маја 2018. године у градовима у Србији. Кандидаткиња је применила технику полуструктурисаног личног интервјуа у оквиру методе систематског неексперименталног истраживања. Њено истраживање је квалитативног карактера, односно то је дубински интервју који је лично обавила. Циљ истраживања била је провера да ли у свести испитаника могу да се идентификују обрасци разумевања и рационализације коруптивног понашања означени као типични у научној литератури, али и у анализи књижевних дела представљених у четвртном поглављу ове дисертације. У осмом поглављу је описан приступ, узорак, основне методе и технике истраживања. Истраживањем је обухваћено 25 испитаника према критеријуму занимања, који припадају оним професијама које су се показале као најризичније када је у питању корупција. То су судије, полицијаци, лекари и професори којих је укупно 20, а пет испитаника припада „обичним“ грађанима чија су занимања различита, али који у већини раде у оквиру државних и друштвених институција. У овом поглављу у подсетнику за интервју обрађене су тематске целине према којима је извршено основно кодирање: традиција и однос према традицији; утицај прошлости на појаву и развој корупције у Србији; утицај непотизма и кронизма на корупцију у Србији; раширеност корупције у срединама у којима испитаници живе и раде; власт и корупција; здравствене институције и корупција; правосудне институције и корупција; професије и корупција; заступљеност корупције у регионима и насељима; да ли је данас све на продају?; оправданост и/или непоравданост корупције. У наставку овог дела дисертације кандидаткиња је приказала налазе истраживања према професијама у којима су детаљно показани одговори испитаника из којих се виде њихови ставови у односу на тематске кодиране целине. У последњем делу осмог поглавља кандидаткиња је приказала резултате истраживања према тематским пољима и навела за њих образложења. На крају поглавља кандидаткиња је упоредила обрасце издвојене из анализе књижевних дела који су утицали на формирање коруптивних образаца и дошла до закључка да је њено емпиријско истраживање потврдило све наведене обрасце и показало како они функционишу у савременој Србији. На основу упоређивања образаца из

књижевних дела и сопственог емпиријског истраживања, кандидаткиња је показала да негативна традиција, и на њој заснована негативна понашања, у овом случају коруптивно понашање, опстаје и у савременим околностима у Србији. Не ради се само о опстајању већ је истраживање показало да се корупција данас моћно испољава у оквиру институционалног система у Србији. Истраживање Милице Јоковић показало је оно што је историчар Фернан Бродел истакао, да постоје појаве и обрасци који могу дуго да опстају и да их није лако потиснути из свести нових генерација које су то наследиле од прошлих.

У *Закључним разматрањима* (стр. 437–454) сумирани су резултати истраживања, како они који су везани за анализу народних обичаја који одбацују или прихватају корупцију, тако и налази случајева корупције исказани у причама, приповеткама, романима, драмама, загонеткама, пословицама и афоризмима, затим у антрополошким, етнопсихолошким и карактеролошким студијама, и на крају добијеним у оквиру емпиријског истраживања које је кандидаткиња обавила. Управо, ова истраживања показују да је корупција сложена појава и да је у истраживању потребно имати увид у њене дубље слојеве. На основу увида у дубље слојеве могуће је тражити узроке и разлоге зашто она тако дуго опстаје у друштвима и државама, у овом случају у Србији. Анализом је кандидаткиња показала да су утицаји на формирање коруптивних образаца у првом реду везани за преживљавање, власт, новац, запослење, породичне, рођачке, пријатељске и земљачке везе, али и за задовољавање различитих потреба. Анализирана књижевна литература показала је да је корупција изразито присутна у Србији од формирања модерне српске државе. Такође, да се она испољава у различитим облицима и начинима, а да су њене последице најтеже када се рашири у институцијама власти. Ауторитарне владавине, сиромаштво и људска грамзивост такође су погодиле да корупција опстаје и да у неким временима добија огромне размере. На почетку, у оквиру институција, корупција се јављала у облику непотизма и кронизма који су били карактеристични за традиционална патријархална друштва, а потом се полако развијала у оквиру других облика. То су били начини на које је корупција улазила у институционални систем државе у Србији. Корупција, када је у питању институционални систем у Србији, функционише по принципу спојених судова, односно лако се прелива из једне у другу институцију, тј. из једног система у други. Такође, када је у питању настанак корупције, кандидаткиња закључује да се преплиће индивидуална и друштвена узрочност. У закључку је истакнуто да је потврђена генерална хипотеза према којој традиција утиче на настанак, развој и формирање коруптивног обрасца и да се тај образац временом трансформише на нивоу институционалних образаца. Потврђене су и појединачне хипотезе према којима актере коруптивних радњи облукује традиција, као и обрасци понашања који потичу из те традиције. Истраживање је показало да се коруптивно понашање управо оправдава тако што се учесници позивају на традиционалне обрасце понашања у којима се за одређене ситуације препоручује коруптивни начин деловања. Потврђена је и последња посебна хипотеза према којој се показује да законодавни и институционални начини нису показали ефикасност у борби против корупције и да традиционални негативни коруптивни обрасци утичу на институције, што показује њихово коруптивно функционисање. На основу аргументације у тези, кандидаткиња закључује да је у савременом друштву у Србији традиција дубоко укореењена и да она неспорно утиче и на мишљење и понашање грађана. Такође, показује се да је одсуство владавине права у Србији произилази из недостатка добро осмишљених системских закона, али и закона који регулишу посебне области

ризичне када је у питању коруптивно деловање, али и из недостатка институција које би функционисале према логици владавине права.

V

Остварени резултати и научни допринос

Дисертација кандидаткиње Милице Јоковић доприноси дубљем сагледавању и разумевању узрока, разлога и мотива који утичу на формирање коруптивног обрасца понашања. У дисертацији су показани начини и облици корупције настали у прошлости и преко негативних традиционалних образаца дубоко присутни и у садашњости. Резултати истраживања изузетно су значајни у борби против корупције, јер је на основу ових резултата могуће разрађивати начине и механизме за заустављање и сузбијање корупције у границе у којима она не би нарушавала легалитет и институционални поредак друштва и државе. Откривање чинилаца и механизма коруптивних образаца понашања утиче на изналажење начина да се корупција заустави и смањи на меру која неће угрожавати друштвени живот. Такође, резултати су значајни за формирање релевантних јавних политика помоћу којих би се антикоруптивним мерама превентивно деловало када је у питању ширење корупције. Суочавање са стањем корупције у Србији ствара претпоставке да се она ефикасним мерама искључи из свести будућих генерација, односно да они схвате да задовољавање потреба и интереса не би смело да се обавља нелегалним начинима, односно разним пречицама које доводе у питање нормално функционисање друштвеног и политичког поретка. Истраживања попут овог имају посебну важност када је у питању превенција у борби против корупције. На основу оваквих истраживања може се разрадити добра стратегија за спречавање корупције, али и механизми и начини како да борба против корупције постане рационална и ефикасна. Развијена стратегија у борби против корупције подразумева доношење антикоруптивних закона и прописа, али и санкција које ће својом оштрином одвраћати људе од коруптивних начина понашања. Најзначајни допринос овог истраживања јесте што се први пут у истраживању корупција доводи у везу са традицијом, посебно регресивном, и што се показало да управо таква традиција моћно утиче и на појединце и на друштвене групе, а преко њих и на институције и институционални систем. Ово истраживање показало је да су најдубљи узроци корупције везани за њено присуство у свести људи и да је то присуство последица негативног наслеђа из прошлости.

Двоструки је научни допринос ове докторске тезе: она разоткрива дубље узроке и разлоге одржања корупције у времену и уједно подстиче изналажење начина да се људи суоче с негативним обрасцима који притискају њихову свест и који на тај начин одржавају и донекле оправдавају коруптивне радње. Истраживање у овој докторској тези показало је да је потребно радити на успостављању нове партиципативне и демократске политичке културе, али и утемељењу ефикасне владавине права.

VI

Закључак

На основу прегледа и оцене докторске дисертације „Утицај традиције на формирање коруптивног обрасца понашања у Србији — антрополошко-културолошки и политиколошки приступ“ кандидаткиње Милице Јоковић, Комисија констатује да је дисертација оригинално научно дело урађено према одобреној пријави докторске дисертације у складу са критеријумима и стандардима Универзитета у Београду и Факултета политичких наука. Према садржају, коришћеној методологији и оствареним резултатима, дисертација је оригинална анализа значајног утицаја традиције на корупцију и формирање коруптивног понашања. У дисертацији је примењен оригиналан приступ и укључено нешто што до сада у истраживању корупције није урађено код нас, а то је анализа књижевних дела, као и антрополошких, етнопсихолошких и карактеролошких студија. Ова дисертација као оригинално научно дело доприноси виђењу, значењима, смислу и разумевању коруптивних радњи, посебно у оквиру институција. Кандидаткиња је научним приступом уз обимну и добро одабрану литературу, анализом наведених дела и саопштеним резултатима сопственог истраживања, дала допринос научној, стручној и заинтересованој јавности да се на озбиљан и одговоран начин суочи с корупцијом и њеним разарајућим последицама. Ово оригинално научно истраживање има не само научно већ и друштвено и педагошко оправдање. Овим истраживањем потпомаже се оптималније сагледавање присуства корупције у Србији.

На основу претходно изнетих оцена, Комисија предлаже Наставно-научном већу Факултета политичких наука Универзитета у Београду да прихвати Извештај о урађеној докторској дисертацији, формира Комисију за јавну одбрану у наведеном саставу и одобри одбрану докторске дисертације „Утицај традиције на формирање коруптивног обрасца понашања у Србији — антрополошко-културолошки и политиколошки приступ“ кандидаткиње Милице Јоковић. Потом да проследи дисертацију, Извештај и Одлуку Наставно-научног већа Факултета политичких наука Универзитета у Београду у даљу процедуру Већу научних области правно-економских наука Универзитета у Београду.

Београд,
10. јул 2018. године

Комисија:

Проф. др Мирјана Васовић, редовни
професор Факултета политичких наука
Универзитета у Београду

Проф. др Жарко Требјешанин, редовни
професор Факултета за специјалну
едукацију и рехабилитацију и
Филозофског факултета Универзитета у
Београду

Проф. др Добривоје Станојевић,
редовни професор Факултета политичких
наука Универзитета у Београду

Проф. др Слободан Г. Марковић, редовни
професор Факултета политичких наука
Универзитета у Београду

Проф. др Чедомир Чупић, редовни
професор Факултета политичких наука
Универзитета у Београду